ELEANOR SHARPSTON
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2006. április 4. [1]

1. A Bizottság Portugália elleni két keresetével az EK 226. cikk alapján annak megállapítását kéri, [2] hogy Portugália nem ültette át megfelelően a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló, 1992. november 19-i 92/100/EGK tanácsi irányelv („az irányelv") 1. cikkével összefüggésében értelmezett 2., 4. és 5. cikkét. [3]

Az irányelv

2. Az irányelvet többek között az EK 95. cikk alapján fogadták el. Az irányelv célul tűzi ki azt, hogy eltörölje a különbségeket a bérlet és a haszonkölcsön területén [4] a szerzői jogi művek és szomszédos jogi teljesítmények tagállamok által biztosított jogi védelmével kapcsolatban. [5] Az irányelv célja a jogalkotói szándék alapján annak megállapítására szorítkozni, hogy a tagállamok jogot biztosíthatnak a bérbeadás és haszonkölcsönbe adás terén a jogosultak meghatározott körének, továbbá biztosíthatják a rögzítés, [6] a többszörözés, a terjesztés, a sugárzás és a nyilvánossághoz történő közvetítés jogát a szomszédos jogok terén a jogosultak meghatározott körének. [7] A jelen kereset tárgyát képező irányelv első fejezete rendelkezik a bérbeadás és haszonkölcsönbe adás jogáról, összhangban a fenti célok egyikével.

1 – Eredeti nyelv: angol.

2 – A C-53/05. sz. ügyben az 5. cikk megsértése az 1. cikkel összefüggésben; a C-61/05. sz. ügyben a 2. és a 4. cikk megsértése.

3 – HL 1992. L 346., 61. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 120. o.

4 – Az EK jog keretében a szerzői jog („droit d'auteur") a szerzőknek, a zeneszerzőknek, a művészeknek stb. megítélt kizárólagos jogokat, míg a szomszédos jogok („droits voisins") az előadóművészeknek (zenészek, színészek stb.) és vállalkozóknak (kiadók, filmelőállítók stb.) megítélt analóg jogokat foglalja magában. A rövidítés érdekében ugyanakkor egyszerűen a „szerzői jogi művek" kifejezésre hivatkozom, és nem az irányelv által használt „a szerzői jogi művek és szomszédos jogi teljesítmények" nehézkes kifejezésre, mivel a megkülönböztetésnek a jelen ügyben nincs jelentősége.

5 – Első preambulumbekezdés.

6 – Ez a szerencsétlenül választott szó egy vezérmotívum, amely az EK szerzői jogi harmonizációs szabályozáson (valamint a nemzetközi egyezményekben) visszatér, nem jelent többet, mint rögzítés.

7 – Tizenegyedik preambulumbekezdés.

3. Az irányelv a következő preambulumbekezdéseket tartalmazza:

[mivel]

„[1] a tagállamok között olyan különbségek léteznek a bérlet és a haszonkölcsön területén a szerzői jogi művek és szomszédos jogi teljesítmények jogszabályok és gyakorlat által biztosított jogi védelmével kapcsolatban, amelyek kereskedelmi akadályokat képeznek, és a verseny torzulását eredményezik, valamint alkalmasak arra, hogy akadályozzák a belső piac megvalósítását és megfelelő működését;

[2] mivel a jogi védelem tekintetében fennálló különbségek tovább növekedhetnek azáltal, hogy a tagállamok új és egymástól eltérő jogszabályokat fogadnak el, vagy a jogszabályokat értelmező nemzeti bírói joggyakorlat eltérő módon fejlődik;

[3] mivel ezen különbségeket a Szerződés 8a. cikkében meghatározott célnak, a belső határok nélküli térség kialakításának érdekében meg kell szüntetni, hogy így a Szerződés 3. cikke f) pontjának megfelelően olyan rendszer jöjjön létre, amely akadályozza a közös piacon belüli verseny torzulását;

[4] mivel a szerzői jogi művek és a szomszédos jogi teljesítmények bérbeadása és haszonkölcsönbe adása különösen a szerzők, az előadóművészek, valamint a hangfelvétel-előállítók és filmelőállítók számára egyre jelentősebb szerepet tölt be; [...];

[...]

[7] mivel a szerzők és előadóművészek alkotó és művészi tevékenysége megkívánja, hogy további alkotó és művészi tevékenységük biztosítása érdekében megfelelő jövedelmük legyen; mivel a hangfelvételek és filmek előállításához szükséges ráfordítások különösen jelentősek és kockázatosak; mivel e jövedelem és a ráfordítás megtérülésének lehetősége csak akkor biztosítható hatékonyan, ha a jogosultak megfelelő jogi védelemben részesülnek;

[...]

[15] mivel szükséges olyan szabályozás bevezetése, amely a szerzőknek és előadóművészeknek elidegeníthetetlen jogot biztosít a méltányos díjazásra [...];

[...]

[17] mivel a méltányos díjazásnak figyelembe kell vennie a film, illetve hangfelvétel előállításában a szerzők, illetve előadóművészek hozzájárulásának mértékét;

[18] mivel szükséges legalább a szerzők jogainak védelme a nyilvános haszonkölcsönbe adás tekintetében különleges szabályozás bevezetésével [...]".

4. Az 1. cikk (1) bekezdése megköveteli, hogy a tagállamok biztosítsák a jogot a szerzői jogi védelemben részesülő művek eredeti vagy többszörözött példányai bérbeadásának és haszonkölcsönbe adásának engedélyezésére, illetve megtiltására.

5. Az 1. cikk (2) bekezdése úgy határozza meg a „bérbeadás" fogalmát, mint „a határozott időre történő használatba adás közvetlen vagy közvetett gazdasági vagy kereskedelmi előny érdekében". Az 1. cikk (3) bekezdése úgy határozza meg a „haszonkölcsönbe adás" fogalmát, mint „a közönség számára nyitva álló intézmény útján határozott időre történő használatba adás, amely sem közvetlenül, sem közvetetten nem irányul gazdasági vagy kereskedelmi előny szerzésére".

6. A 2. cikk (1) bekezdése szerint:

„A bérbeadás és haszonkölcsönbe adás engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos joga megilleti:

- a szerzőt, műve eredeti vagy többszörözött példányainak tekintetében,
- az előadóművészt, előadásának rögzítése tekintetében,
- a hangfelvétel-előállítót, hangfelvételei tekintetében, és
- a film első rögzítésének előállítóját, filmje eredeti és többszörözött példányai tekintetében. Ezen irányelv alkalmazásában »film« a hanggal kísért vagy hang nélküli filmalkotás, audiovizuális mű vagy mozgókép."

7. A 2. cikk (2) bekezdése szerint a filmalkotás vagy audiovizuális mű főrendezőjét a mű szerzőjének vagy egyik szerzőjének kell tekinteni.

8. A 2. cikk (4) bekezdése szerint a 2. cikk (1) bekezdésében foglalt jogok átruházhatók, átengedhetők, illetve felhasználási szerződés tárgyát képezhetik.

9. A 4. cikk vonatkozó része szerint:

„1. Ha egy szerző vagy előadóművész hangfelvételre vagy egy film eredeti vagy többszörözött példányára vonatkozó bérbeadási jogát a hangfelvétel vagy film előállítójára ruházta, vagy nekik átengedte, a szerző vagy előadóművész a bérbeadás ellenében továbbra is megfelelő díjazást követelhet.

2. A bérbeadásért járó megfelelő díjazáshoz való jogról a szerző vagy előadóművész nem mondhat le.

[...]

4. A tagállamok rendelkezhetnek arról, hogy [...] ezen díjat kitől lehet igényelni vagy beszedni."

10. Az 5. cikk vonatkozó része szerint:

„1. A tagállamok a nyilvános haszonkölcsönbe adás tekintetében kivételeket határozhatnak meg az 1. cikkben foglalt kizárólagos jog alól, amennyiben legalább a szerzők e haszonkölcsönbe adás ellenében díjazásban részesülnek. A tagállamok szabadon, kultúrpolitikai célkitűzéseiknek megfelelően határozhatják meg e díjazás mértékét.

[...]

3. A tagállamok az intézmények bizonyos kategóriáit mentesíthetik az (1) bekezdésben foglalt díjfizetési kötelezettség alól."

11. Az irányelv 15. cikkének (1) bekezdése szerint a tagállamoknak az irányelvet 1994. július 1-ig kell belső jogukba átültetniük.

A vonatkozó nemzeti szabályozás

12. Portugália az irányelvet az 1997. november 27-i 332/97. sz. törvényerejű rendelettel szándékozott átültetni.

13. E rendelet 5. cikke szerint:

„(1) Ha a szerző a hangfelvételre, videofelvételre, vagy egy film eredeti vagy többszörözött példányára vonatkozó bérbeadási jogát a hangfelvétel vagy film előállítójára ruházza, vagy neki átengedi, a szerző elidegeníthetetlen joga a bérbeadás ellenében megfelelő díjazást követelni.

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásában az előállító felel a díjazás megfizetéséért, amelynek mértékét megállapodás hiányában a törvénynek megfelelően választottbíróság állapítja meg."

14. A 6. cikk (1) bekezdése szerint a szerzőnek joga van a díjazásra a mű eredeti vagy többszörözött példányainak nyilvános haszonkölcsönbe adása esetén.

15. A 6. cikk (3) bekezdése szerint:

„E cikk rendelkezései nem alkalmazhatóak a közkönyvtárakra, az iskolai könyvtárakra, az egyetemi könyvtárakra, a múzeumokra, a levéltárakra, a közalapítványokra és a nonprofit jellegű magánszervezetekre."

16. A 7. cikk (2) bekezdése a bérbeadás és a haszonkölcsönbe adás jogát biztosítja:

„– [...] az előadóművésznek, előadása rögzítése tekintetében,

– [...] a hang- és videofelvételek előállítóinak, hang- és videofelvételeik tekintetében, és

– [...] a filmek első rögzítése előállítóinak, a film eredeti és többszörözött példányai tekintetében."

17. A 7. cikk (4) bekezdése úgy határozza meg a „film" fogalmát, mint „a hanggal kísért vagy hang nélküli filmalkotás, audiovizuális mű vagy mozgókép".

jogokat annak eredeti vagy többszörözött példányaira, vagy csak a többszörözött példányokra egy másik személynek, a videofelvétel előállítójának. A portugál jog a videofelvétel előállítója és a hangfelvétel előállítója között nem tesz különbséget.

A C-61/05. sz. ügy: a 2. cikk megsértése

20. Álláspontom szerint a Bizottság keresete az irányelv 2. cikkének megsértése vonatkozásában megalapozott.

18. A Bizottság előadja, hogy a 332/97. sz. törvényerejű rendelet 7. cikkéből az következik, hogy a film első rögzítésének előállítója, nem feltétlenül jogosult filmje többszörözött példányainak – ideértve a videofelvételt vagy DVD-felvételt is – bérbeadásának engedélyezésére, illetve megtiltására; erre nézve bizonyosan nincs kizárólagos joga, ahogy azt az irányelv 2. cikkének (1) bekezdése is kimondja. [8]

21. Elsősorban elfogadom, hogy az irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében foglalt lista nem szükségszerűen kimerítő jellegű, ez azonban nem jelenti azt, hogy egy tagállam hozzáadhatja a jogosultak egy új kategóriáját. Ahogy azt a Bíróság a Warner Brothers ügyben hozott ítéletében megállapította, [9] kölcsönzés megtiltására irányuló jog egy tagállamban befolyásolja a videokazetták kereskedelmét e tagállamban, és ebből kifolyólag közvetetten hatást gyakorolhat az e termékekkel folytatott, Közösségen belüli kereskedelemre. Mint az a preambulumból következik, az irányelv a bérlet és a haszonkölcsön területén a szerzői jogi művek jogi védelmével kapcsolatban a tagállamok között fennálló különbségek megszüntetésére irányul, hogy ezáltal csökkentse a kereskedelmi akadályokat és a verseny torzulását. Ez a cél nyilvánvalóan nem teljesülne, ha a

19. Portugália arra hivatkozik, hogy a 2. cikk (1) bekezdésében szereplő felsorolás nem kimerítő jellegű, és hogy a „film" kifejezés kevésbé pontos fogalma e rendelkezésben azt eredményezheti, hogy a film első rögzítésének előállítója lehet maga a film többszörözött példányainak előállítója, és átengedhet

8 – A Bizottság szintén hivatkozik a szerzői jogról és a szomszédos jogokról szóló portugál kódex 176. cikk (3) bekezdésében meghatározott „videofelvétel" és „videofelvétel-előállító" fogalmára. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy ezen rendelkezés nem tesz hozzá az elemzéshez. Ennek megfelelően nem javaslom, hogy ezzel foglalkozzunk.

9 – A 158/86. sz. ügyben 1988. május 17-én hozott ítélet [EBHT 1988., 2605. o.] 10. pontja.

tagállamok különböző személycsoportoknak szabadon biztosíthatnák a videofelvételek bérbeadásának ellenőrzésére vonatkozó jogot.

22. Ez az értelmezés egyebekben megfelel a jogszabály-előkészítő munkálatoknak. Az irányelv indokolásának első javaslata [10] megállapítja, hogy míg a 2. cikk (1) bekezdése (amelyet a jogalkotási eljárás lényegében változatlanul hagyott) „magában foglalja a jogosultak minden egyes csoportját, akiknek munkáit és védett jogi tárgyait bérbe vagy haszonkölcsönbe adják", annak szövege azonban nem akadályozza meg a tagállamokat abban, hogy „kiterjesszék a bérbeadási és haszonkölcsönbeadási jogot további jogtulajdonosokra, mint például az egyszerű fényképeken fennálló jog tulajdonosaira". [11] A Bizottság ugyanakkor hozzátette, hogy „a szóban forgó ügyek csekély gazdasági jelentőséggel bírnak a bérbeadás és a haszonkölcsönbeadás vonatkozásában, így ez a harmonizációs hatást nem veszélyezteti". [12] A videofelvétel kölcsönzése tekintetében természetesen nem ez a helyzet. Az indokolás ezenkívül megállapítja, [13] hogy tekintettel a 2. cikk (1) bekezdésére „[az »első rögzítés« korlátozásával] a film egyszeri példányainak előállítója nem részesül védelemben; ez vonatkozik például mozifilmek azon példányaira, amelyeket adaptáltak videofelvételek terjesztése céljából."

23. A 2. cikk (1) bekezdése másodsorban kifejezetten kizárólagos jogot biztosít a bérbeadás ellenőrzésére a film első rögzítése előállítójának filmje eredeti és többszörözött példányai tekintetében. Amennyiben a film videofelvétele előállítójának joga lenne arra is, hogy ellenőrizze a videofelvétel bérbeadását, a film előállítójának joga nyilvánvalóan nem lenne kizárólagos.

24. A jog harmadsorban, amelyet Portugália a videofelvételek előállítóinak jutatott, nem „pusztán" hozzátesz egy további kategóriát az irányelv 2. cikkének (1) bekezdésében meghatározott jogosultak listájához. A juttatott jogok inkább ellentétben állnak a 2. cikk (1) bekezdésében meghatározott speciális kizárólagos jogokkal, és ráadásul gyengítik azt.

25. A preambulumból (amelyben hozzáfűzték, hogy a videofelvétel előállítói, ellentétben a szerzőkkel, az előadóművészekkel,

10 – A bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló tanácsi irányelv javaslata, 1991. január 24., COM(90) 586 végleges.

11 – A 2.1.3. és 2.1.4. pont.

12 – A 2.1.4. pont. J. Reinbothe és S. von Lewinski: A bérbeadás és haszonkölcsönbe adás jogáról és szerzői jogi kalózkodásról szóló EK irányelv (1993) arra enged következtetni, hogy a 2. cikk (1) bekezdésében előírt lista lényegében kimerítő jellegű, azonban kinyilvánítja, hogy: „Úgy tűnik, hogy a Bizottság és a tagállamok közös álláspontja az, hogy az irányelv nem kívánja eltörölni a jogosultak bizonyos csoportjainak fennálló jogait, tekintettel a fennálló nyilvános haszonkölcsönzési jogi rendszerekre, különösen amikor a szóban forgó ügyek gazdasági jelentősége csekély. Ennek megfelelően a fényképészek, tudományos szerkesztők és kiadók a haszonkölcsönbeadás vonatkozásában fennálló szomszédos jogai továbbra is fennállhatnak." (50. o.)

13 – A 2.1.2.2. pont. Lásd szintén Reinbothe és von Lewinski, i. m. 12. lábjegyzet, 48–55. pont.

a hangfelvétel-előállítókkal és filmelőállítókkal, távollétükkel tűnnek ki [14]) negyedsorban az következik, hogy a hangfelvétel- és filmelőállítók haszonkölcsönbe-adási joga védelmének szóban forgó értelme abban áll, hogy biztosítja, hogy a különösen jelentős és kockázatos befektetések megint behozhatóak. [15] Nem merült az fel, hogy ilyen „különösen jelentős és kockázatos" befektetések szükségesek a videofelvételek előállításához.

26. Ellenkezőleg, a Bíróság kimondta, hogy „a hangfelvételeket rendkívül könnyű többszörözni". [16] Jóllehet ezt a kijelentés a hangfelvételekre vonatkozott, igaz egyúttal a videofelvételekre is.

14 – Nem jelennek meg az Európai Közösség nevében a hatáskörébe tartozó tárgykörök tekintetében a többoldalú tárgyalások uruguayi fordulóján (1986–1994) elért megállapodásoknak a Közösség nevében a hatáskörébe tartozó ügyek tekintetében történő megkötéséről szóló 94/800/EK tanácsi határozattal 1994. december 22-én jóváhagyott határozat (HL 1994. L 336., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás [...] fejezet, [...] kötet, [...] o.), a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó megállapodás 1. C) mellékletét képező, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás 14. cikkében („a TRIPs Megállapodás") („Előadóművészek, hangfelvételgyártók és műsorszóró szervezetek védelme" címmel), vagy az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben (HL 2001. L 167., 10. o.; magyar nyelvű különkiadás [...] fejezet, [...] kötet, [...] o.), amely megkívánja a tagállamoktól, hogy biztosítsák a művészek öt kategóriája számára a többszörözés engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos jogát – az első négy a 92/100 irányelv 2. cikke (1) bekezdésében meghatározott listát tükrözi vissza, és az ötödik a műsorsugárzó szervezetekre vonatkozik.

15 – Lásd szintén a C-200/96. sz. Metronome Musik ügyben 1998. április 28-án hozott ítélet (EBHT 1998., I-1953. o.) különösen 24. és 25. pontját.

16 – A 15. lábjegyzetben hivatkozott Metronome Musik ügyben hozott ítélet 24. pontja.

27. Ennek megfelelően azt a következtetést tartom helytállónak, hogy Portugália nem teljesítette az irányelv 2. cikkében foglalt rendelkezésből eredő kötelezettségét.

A C-61/05. sz. ügy: a 4. cikk megsértése

28. A Bizottság előadja, hogy mivel a 332/97. sz. törvényerejű rendelet 7. cikkének (4) bekezdése úgy határozza meg a „film" fogalmát, hogy abba a videofelvételek is beletartoznak, így a videofelvétel előállítója is beletartozhat a film előállítójának fogalmába a törvényerejű rendelet 5. cikke (2) bekezdésének értelmében. Így két személy van, aki beletartozik a meghatározásba, és ezért felelős a bérbeadási díj megfizetéséért. Ez zavart okozott, amely megakadályozza, hogy a portugál előadóművészek abban a díjazásban részesüljenek, amelyre jogosultak, mivel nincs tudomásuk arról, hogy ki a fizetésért felelős „előállító". Az irányelv ezzel ellentétben világos: csak a film első rögzítésének előállítója a felelős.

29. Portugália válasza szerint lényegében és az ellenkező bizonyításig a film első rögzítésének előállítója köteles a díjazás megfizetésére. Az ellentmondásosság pedig nemcsak a portugál szabályozásból, hanem magából az irányelvből is ered. A „film" meghatározása a 2. cikk (1) bekezdésében mind a filmalkotást

magában foglalja (és az első rögzítés előállítójának jogokat biztosít), mind a videofelvételen rögzített alkotást (és ezáltal a videofelvétel előállítójának jogokat biztosít).

30. Fent már kifejtettem, miért gondolom, hogy a 2. cikk (1) bekezdése úgy értelmezhető, hogy megengedi a tagállamoknak, hogy a videofelvétel előállítóit hozzáadja az ott megnevezett jogtulajdonosok kategóriájához.

31. A 4. cikket azért alkották meg, hogy a szerzők (például egy filmrendező [lásd az irányelv 2. cikkének (2) bekezdését], a szerző, akinek a regényén a film alapul, vagy a film zeneszerzője) és az előadóművészek az irányelv által biztosított bérbeadási jogokból haszonban részesüljenek. Kifejezett rendelkezés hiányában gyakran nem ez a helyzet, mivel a szerzők és az előadóművészek gyakran engedményezik jogaikat a film vagy hangfelvétel-előállítókra; az irányelv 2. cikkének (4) bekezdése ugyanis ezt elismeri. Az átengedéséért járó díjazás hiányában a bérbeadás joga értéktelen lenne. Mivel a szerzőknek és előadóművészeknek általában kisebb a szerződéses alkupozíciója, mint a film- és hangfelvétel-előállítóknak, nem mindig kapnak méltányos díjazást a jogaik engedményezése után. A 4. cikk biztosítani kívánja, hogy azt megkapják. [17] A szövegéből egyértelmű, hogy arra a tényállásra alkották meg, amikor a film eredeti példányára vagy annak másolatára vonatkozó bérleti jogok engedményese a film előállítója.

32. Portugália elismeri, hogy az átültető szabályozása ellentmondásos. Míg a 4. cikk (4) bekezdése megengedi a tagállamoknak, hogy eldöntsék, ki a felelős a díjazás megfizetéséért, a jogbiztonság elve megköveteli, hogy világos legyen, hogy ki a felelős. Álláspontom szerint az átültető jogszabály nem elég pontos. Ennek megfelelően úgy vélem, hogy Portugália nem teljesítette az irányelv 4. cikkében foglalt rendelkezésből eredő kötelezettségét.

A C-53/05. sz. ügy: az 5. cikk állítólagos megsértése

33. A Bizottság előadja, hogy az irányelv 5. cikkének (3) bekezdése megengedi, hogy a tagállamok az intézmények „bizonyos kategóriáit" mentesíthetik az ugyanazon cikk (1) bekezdésben foglalt díjfizetési kötelezettség alól, amely kivétel az 1. cikk által biztosított kizárólagos bérbeadási jog alól. A 332/97. sz. törvényerejű rendelet 6. cikkének (3) bekezdése ugyanakkor mentesít minden

17 – A 10. pontban hivatkozott javaslat indokolásának 3.1.1. pontja.

közkönyvtárat, iskolai könyvtárat, egyetemi könyvtárat, múzeumot, levéltárat, közalapítványt és nonprofit jellegű magánszervezetet. Így a kivétel magában foglalja az állami központi közigazgatási szerveket és szolgálatokat, amelyek részei a közvetett állami közigazgatásnak, a közintézményeket és köztestületeket, a helyi közigazgatási szerveket és testületeket együtt a magánjogi jogi személyekkel, amelyek közjogi feladatokat látnak el, sőt a magániskolákat és -egyetemeket és nonprofit jellegű magánszervezeteket is. A lista magában foglal minden olyan testületet, amely ingyenesen kölcsönöz, és ezért minden olyan testületet, amely „bérbeadást" végez az 1. cikk (3) bekezdése értelmében. A kivétel, amelybe minden beletartozik, nem kivétel, hanem a szóban forgó kötelezettség megsemmisítése. Az irányelv 5. cikke Portugália által történő átültetésének hatása az, hogy egy nyilvános haszonkölcsönbe adást végző intézmény sem köteles a díjazást megfizetni az 5. cikk (1) bekezdése szerint. Ez sérti a kizárólagos bérbeadási jogot és a védelmet, amelyet az irányelv biztosít.

34. Úgy vélem, hogy a Bizottság keresete a C-53/05. sz. ügyben megalapozott. Álláspontom szerint az irányelv céljából és rendszeréből, valamint az 5. cikk (3) bekezdésének szövegéből világosan következik, hogy egy tagállam ténylegesen nem mentesítheti szabadon a rendelkezésben megállapított intézmények összes kategóriáját.

35. Az irányelv egyik fő célja, hogy a szerzőknek alkotótevékenységük biztosítása érdekében megfelelő jövedelmük legyen.[18] Ezen célkitűzéssel összhangban az 5. cikk (1) bekezdése szerint a szerzők még akkor is, amikor egy tagállam nem biztosította az ilyen haszonkölcsönbe adás engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos jogát, a munkáik haszonkölcsönbe adása ellenében díjazásban részesülnek. Ugyan az 5. cikk (1) bekezdése kivételt tartalmaz, és ez a rendelkezés valójában az egész irányelv elsődleges követelménye, azaz, hogy a szerzőknek díjazás jár az irányelv 1. és 2. cikkével összhangban.

36. Az 5. cikk (3) bekezdése a díjazás követelménye alóli valódi kivételt állapít meg azáltal, hogy a tagállamok az „intézmények bizonyos kategóriáit" mentesíthetik a díjfizetés alól. Az ilyen kivételt szigorúan kell meghatározni. Az 5. cikk (3) bekezdésének megfogalmazása jelentősen alátámasztja, hogy az intézmények korlátozott számú kategóriája,[19] amely potenciálisan díjfize-

18 – Lásd a fenti 3. pontban idézett hetedik preambulumbekezdést.

19 – Úgy tűnik, hogy az 5. cikk (3) bekezdését két tagállam aggodalmainak megválaszolása érdekében vezették be, amelyek azt kívánták, hogy az oktatási intézmények könyvtárait és a nyilvános könyvtárakat kizárják a nyilvános haszonkölcsönbe-adási jogért járó díjfizetésből: lásd Reinbothe és von Lewinsky, i. m., 12. lábjegyzet, 82. o.

tésre köteles az 5. cikk (1) bekezdése szerint, mentesíthető ezen kötelezettség alól. Ez az eset áll fenn legalábbis az irányelv holland, francia, német, olasz, portugál és spanyol változatainál. [20]

37. Igaz, hogy a helyzet nem egyértelmű, mivel a „bizonyos" kifejezés jelentheti azt is, hogy „néhány, de nem valamennyi", és azt is, hogy „világosan meghatározott". Egy jogszabályi rendelkezés, amely a tagállamokat arra hatalmazza fel, hogy speciális intézkedéseket vezessenek be azért, hogy „»bizonyos« adó kijátszását vagy elkerülését megakadályozzák", aligha jelentheti azt, hogy a tagállamok minden adókijátszást megakadályozhatnának. [21]

38. A Bíróság ugyanakkor már kifejtette, hogy az 5. cikk (3) bekezdését megszorítóan értelmezi, és megállapította, hogy „ha a kérdéses tagállamban fennálló körülmények nem teszik lehetővé az intézménykategóriák közötti megfelelő különbségtétel elvégzésére vonatkozó szempontok meghatározását, akkor az összes érintett intézménykategória számára elő kell írni a díjazás megfizetésének kötelezettségét". [22]

39. Egyetértek a Bizottsággal abban, hogy egy kötelezettség alóli kivétel, amely mentesíti mindazokat, akik máskülönben felelősek lennének, nem kivétel, hanem a szóban forgó kötelezettség megsemmisítése. A jelen ügyben Portugália nem kívánja tagadni, hogy kivételének terjedelme ténylegesen a létesítmények kategóriáit fedi le, amelyek máskülönben díjfizetésre kötelesek. Ehelyett számos érvet hoz fel, amelyek alapján álláspontja szerint jogalkotói döntése igazolható.

40. Portugália elsősorban előadja, hogy az irányelv kihirdetésének idején a legtöbb állam nem szabályozta a haszonkölcsönbe adást, és azt különböző érvényes szerződések nem követelték meg. [23] A Bizottság 1988-as Zöld Könyve [24] nem szándékozta szabályozni a nyilvános haszonkölcsönbe adást.

41. Nem világos az, hogy Portugália mire akar utalni. Az 5. cikk (1) bekezdése eltérést

20 – „Bepaalde categorieën", „certaines catégories", „bestimmte Kategorien", „alcune categorie", „determinadas categorias", illetve „determinadas categorías".

21 – Lásd Jacobs főtanácsnok C-144/94. sz. ügyben előterjesztett indítványának 17. pontját. *Italittica* [1995] 3653. oldal.

22 – A C-433/02. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben 2003. október 16-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-12191. o.] 20. pontja.

23 – Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni egyezmény; az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló 1961. október 26-i Római egyezmény; a Szellemi Tulajdon Világszervezetének az Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződése és a Szerzői Jogi Szerződése, mindkettő 1996. december 20-i, és a 23. lábjegyzetben hivatkozott TRIPs-megállapodás.

24 – A szerzői jogról és a technológiai kihívásról szóló, 1998. június 7-i Zöld Könyv – Azonnali intézkedést igénylő szerzői jogi kérdések (COM(88) 172 végleges).

enged a 2. cikk (1) bekezdése által a szerzőknek biztosított haszonkölcsönbe adás engedélyezésének, illetve megtiltásának kizárólagos joga alól. Ezen kizárólagos jog a Bizottság irányelvre tett első javaslatából származik. [25] Az 1988-as Zöld Könyv ténylegesen megemlíti, hogy „javasolták [...], hogy a könyvek nyilvános haszonkölcsönbe adásának vagy bérbeadásának kérdése, és a szerző jogi lehetősége arra, hogy díjazást kapjon munkája használatáért, olyan kérdés, amely közösségi szintű megoldást kíván", [26] ugyanakkor a Bizottság valójában e szakaszban eldöntötte, hogy a közösségi intézkedés nem lenne igazolható. [27] A gondolat, hogy a nyilvános haszonkölcsönzési jogról jogszabályt alkossanak, újra felszínre került a Bizottság egyik közleményében 1989-ben. [28] A Bizottság ugyan ezen a szinten a harmonizációs szabályt nem tekintette igazolhatónak, megállapította, hogy „a nyilvános haszonkölcsönzési jog problémája egyre inkább aktualitást nyer", és továbbfejlődés következik be, valamint esetleg konkrét javaslatokat terjesztenek elő.

42. Ezért úgy tűnik, hogy ugyan nem volt közösségi (vagy nemzetközi [29]) érvényes vagy előirányozott szabály, már 1988-tól köztudomású volt, hogy a jövőben szabályozás várható. Ezáltal a Bizottság első javaslatában szereplő rendelkezés, amely a szerzők részére biztosítandó kizárólagos haszonkölcsönbeadási jogról szól, nem váratlan, ahogy azt Portugália állítja.

43. Portugália másodsorban előadja, hogy kevéssé valószínű, hogy a nyilvános haszonkölcsönzés elegendő gazdasági jelentőséggel bír ahhoz, hogy megérdemeljen egy speciális jogalkotói szabályozás közösségi szinten: a piac mérete alapvetően nemzeti piac, és gazdasági szempontból jelentéktelen. Kulturális és gazdasági okokból kifolyólag e területnek a tagállamok hatáskörében kell maradnia.

44. Ameddig ez az érvelés azon a kifogáson alapszik, hogy az irányelvet vagy az 5. cikket téves jogalapon, vagy a szubszidiaritás elvének megsértésével hozták, addig természetesen a kérelemnek nem adható hely. [30]

25 – Hivatkozás a 10. lábjegyzetben.

26 – A 4.4.4. pont. Ezek a javaslatok nyilvánvalóan 1977-ből származnak („Közösségi intézkedés a kulturális szektorban", az Európai Közösségek Hírlevele, kiegészítés 6/77., 26. pont) és 1978 (A. Dietz, Copyright Law in the European Community", 233. pont): lásd a 24. lábjegyzetben hivatkozott Zöld Könyv 4. fejezetének 19. lábjegyzete.

27 – A 4.4.10. pont.

28 – „Könyvek és olvasás: kulturális kihívás Európa számára" (1989. augusztus 3., COM(89) 258 végleges, I.B.3. fejezet).

29 – Még akkor is, ha a Szellemi Tulajdon Világszervezete nyilvánvalóan felvetett egy kizárólagos bérbeadási jogot és egy választható nyilvános haszonkölcsönzési jogot a szerzői jog területén a rendelkezés modelljében, amelyről akkoriban megbeszélés folyt: lásd a 10. lábjegyzetben hivatkozott irányelv eredetei javaslatának indokolását.

30 – Lásd az EK 230. cikkének ötödik bekezdését.

45. Mindenesetre Portugália álláspontom szerint nem támasztotta alá érveit.

46. A Bizottság a nyilvános haszonkölcsönzés szabályozásának gazdasági okaira a következő magyarázatot adta: [31]

„Amennyiben a kölcsönző üzletek és a nyilvános könyvtárak tevékenysége hasonló, ezek az intézmények egymással versenyeznek; az alacsonyabb bérleti díjak miatt a nyilvános könyvtárak általában vonzóbbak. A 21. század kezdetén a nyilvános könyvtári rendszer fejlesztése arra az eredményre vezetetett, hogy az addig fennálló nagyszámú kereskedelemi könyvkölcsönző üzlet megszűnt. Mivel a nyilvános könyvtárak egyre növekvő mértékben nemcsak könyveket, hanem egyéb adathordozókat is kölcsönöznek, különösen hang- és videofelvételeket, amelyek korábban kölcsönző üzletekben álltak rendelkezésre, nem zárható ki az, hogy hasonló fejlődés következzen be ezekre az adathordozókra, mint akkoriban a könyvekre.

Amennyiben csak a bérbeadás lenne szabályozva, és nem a haszonkölcsönbe adás, az a kockázat merülne fel, hogy az ilyen szabályozás üresen futna olyan esetben, amikor a bérbeadás ténylegesen a haszonkölcsönbe adás helyébe lép. Ebből következik továbbá, hogy mivel a nyilvános könyvtárak tevékenysége lényegénél fogva fontosabb kulturális dimenzióval rendelkezik, mint a kereskedelmi kölcsönző üzleteké, ezért kizárólag a bérbeadási jog szabályozása a különösen értékes kulturális javak alkotói gazdasági helyzetének, valamint e területen az ilyen szolgáltatások általános helyzetének indokolatlan figyelmen kívül hagyásához vezethetne. A bérbeadási joggal így nem foglalkozhatunk anélkül, hogy ne szabályoznánk a haszonkölcsönbeadási jogot.

Az a tény továbbá, hogy a nyilvános haszonkölcsönzési jog jelenleg csak négy tagállamban létezik, versenytorzító hatással járhat a különböző tagállamok szerzői és a szomszédos jogok jogosultjai között. Lehetővé kell tenni számukra, hogy tevékenységüket és szolgáltatásaikat egységes feltételek mellett nyújtsák a Közösségben. Lényegében továbbá hasonló gazdasági és szociális feltételeket kell teremteni a szerzők és a szomszédos jogok tulajdonosai számára. A belső piacon nem fogadható el, hogy a szerzők és a szomszédos

31 – A 10. lábjegyzetben hivatkozott irányelv eredetei javaslatának indokolása.

jogok tulajdonosai munkáik és eredményeik használatáért díjazást fogadjanak el a piac egy részén, például az egyik tagállamban, és, hogy ezáltal bizonyos gazdasági bázist szerezzenek, miközben a piac többi részén ez a helyzet nem áll fenn." [32]

47. Ez a megjelenítés világosan és egyértelműen megmagyarázza számomra, miért van hatással a belső piacra a nyilvános bérleti jog és haszonkölcsönzési jog hiánya. Portugália érvei között nincs olyan érv, amely kétségbe vonná ezt a magyarázatot.

48. Portugália harmadsorban úgy érvel, hogy a nyilvános haszonkölcsönzésért történő díjfizetés követelménye nem megfelelő. Az érintett jogosultak már megkapták a megfelelő díjazást a többszörözési és terjesztési joguk után.

49. Ezen érv a nyilvános haszonkölcsönbeadás joga természetének és céljának téves felfogásán alapszik. Igaz ugyan, hogy a szerzők már megkapják a díjazást a többszörözési és terjesztési joguk után, ez a díjazás azonban nincs figyelemmel a könyvekre, amelyeket inkább kölcsönöznek, mintsem eladnak. [33] Természetesen igaz, hogy nem minden személy, aki a nyilvános könyvtárból kölcsönöz könyvet (vagy abba a helyszínen beleolvas), venne meg minden egyes kölcsönzött könyvet; van ugyanakkor egy általános tendencia. [34] Mindenesetre az irányelv világos politikai döntést szemléltet: elismeri mind a kizárólagos haszonkölcsönzési jogot, mind a díjazáshoz való jogot, amikor a tagállamok ettől a jogtól kivételt állapítanak meg.

50. Portugália végül előadja, hogy a tagállamok és a Bizottság különösen élénk megbeszéléseket folytattak az 5. cikkről; az elfogadott szöveg – különösen az 5. cikk (3) bekezdése – kompromisszum eredménye volt: nyitott, pontatlan és ellentmondásos.

51. Portugália végül előadja, hogy az 5. cikk végső szövege tükrözi a tagállamok véleményének megoszlását ezen a területen. [35] Ez ugyanakkor nem szükségképpen jelenti azt, hogy az kevésbé pontos vagy pontatlan. Igaz ugyan, hogy az 5. cikk a tagállamok részére

32 – A 44. pont.

33 – A könyvek példáját használom; nyilvánvaló, hogy a nyilvános haszonkölcsönbe adás joga vonatkozhat a hangfelvételekre és a videofelvételekre egyaránt, amelyek előadások vagy többszörözött filmek vagy más audiovizuális művek rögzítését tartalmazzák (jóllehet talán a videofelvételeket gyakrabban adják bérbe, mint haszonkölcsönbe).

34 – Lásd analógia útján a fenti 45. pontban idézett, a 10. lábjegyzetben hivatkozott irányelv eredeti javaslatának indokolása 44. pontját. Lásd szintén Az Európai Unió Tanácsához, az Európai Parlamenthez és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottsághoz intézett, az Európai Unión belül a haszonkölcsönzési jogról szóló, 2002. szeptember 12-i bizottsági jelentés (COM(2002) 502.) 2. pontját.

35 – Lásd Reinbothe & von Lewinski, i.m., 12. lábjegyzet, 77–82. pont.

bizonyos fokú mérlegelési lehetőséget biztosít számos területen – vajon az eltérés egyáltalán alkalmazható-e, és amennyiben igen, a könyvek, a hangfelvételek és/vagy filmek abba beletartozzanak-e, hogyan állapítsák meg a jogdíjat, ki fizesse meg a jogdíjat (például az érintett állam, könyvtár stb. vagy egyéb szervezet), amely gondoskodik a jogdíj beszedéséről és megfizetéséről (például a közös jogkezelést végző szervezetek), az intézmények bizonyos kategóriáit mentesíthetik-e a díjfizetési kötelezettség alól, és amennyiben igen, akkor mely kategóriáit –, azonban ez már valami más.

52. Álláspontom szerint számos, ha nem is minden kapcsolódó kérdés, amelyet Portugália védelmében felvetett, együttesen kezelhető azokon a területeken, amelyeken az 5. cikk a tagállamok részére bizonyos fokú mérlegelési lehetőséget biztosít. Ez a mérlegelési lehetőség ugyanakkor nem megy olyan messzire, hogy az összes releváns intézményt együttesen kivonják a nyilvános haszonkölcsönbe adás után járó díjfizetés alól. Ahogy a fentiekben vázoltam [36], az 5. cikk és különösen az 5. cikk (3) bekezdése számomra világosnak tűnik.

36 – Lásd a fenti 34–38. pontot.

53. Ennek megfelelően véleményem szerint Portugália nem teljesítette az irányelv 1. cikkével összefüggésben az 5. cikkében foglalt rendelkezéseiből eredő kötelezettségeit.

Az utolsó megjegyzés

54. A Bizottság írásbeli észrevételeinek stílusa vonatkozásában befejezésképpen mindkét ügyben a következő észrevételt tenném. Válaszában a Bizottság által mindkét ügyben használt nyelvezetet alapvetően nem tartom megfelelőnek egy olyan intézmény számára, amely a Bírósághoz, valamint tulajdonképpen a tagállamhoz folyamodik. A Bizottság a C-53/05. sz. ügyben megállapítja, hogy Portugália nem volt képes az irányelvet elolvasni, és Portugáliát szerzői jogi kalózkodással vádolja azzal, hogy kihasználja a szerzőket, és kisajátítja szellemi tulajdonukat. A Bizottság a C-61/05. sz. ügyben Portugáliát arcátlansággal és „csúsztatással" vádolja, és azt kérdezi, vajon tud-e olvasni. Mindkét írásbeli beadványában a Bizottság általában szarkasztikus és gúnyos hangnemet használ. Bármi is jogos vagy téves a kötelezettségszegés megállapítása iránti keresetben, az ilyen megfogalmazást és hangnemet elfogadhatatlannak tartom.

Végkövetkeztetések

55. Ennek megfelelően azt javaslom, hogy:

– A C-53/05. sz. ügyben állapítsa meg, hogy Portugália nem teljesítette a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló, 1992. november 19-i 92/100/EGK tanácsi irányelv 1. cikkével összefüggésében értelmezett 5. cikkében foglalt rendelkezéseiből eredő kötelezettségeit;

– A C-61/05. sz. ügyben állapítsa meg, hogy Portugália nem teljesítette a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló, 1992. november 19-i 92/100/EGK tanácsi irányelv 2. és 4. cikkében foglalt rendelkezéseiből eredő kötelezettségeit;

– Mindkét ügyben Portugáliát kötelezze a költségek viselésére.